

מבואותי מזהרין

קמא

דף קא:

עם

ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה קכב

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(ה"מ שמו שמוח)

תורה אור
שמואל א- טו (כט) וגם נצח
ישראל לא ישקר ולא יגמס
פי לא אדם הוא להקמם:
תורה כנב
שמות כב (ח) על כל דבר
פשוט על שור על חמור על
שה על שלקה על כל אבדה
אשר יאמר פי הוא זה עד
האלהים יבא דבר שניהם
אשר ירשיעו אלהים ישלם
שניהם לרעהו:
דברים שופטים יו (יא) על
פי התורה אשר יורה ועל
המשפט אשר יאמרו לך
פצשה לא תסור מן הדבר
אשר יציוו לך מין ושמאל:
שמות בשלה יד (לא) וירא
ישראל את הדי הגדלה אשר
עשה יקוק במצרים ויראו
העם את יקוק ויאמינו ביקוק
ובמשה עבדו: פ
דברים לב (ו) הלידה נתגלו
זאת עם נבל ולא חכם הלוא
הוא אביך קנה הוא עשך
וילקנך:
איוב א (א) איש היה בארץ
עוף איוב שמו ויהי האיש
ההוא תם וישר וירא אלהים
וקר מרע:
מלכים א- ה (יא) ויחכם מכל
האדם מאימן הארץ והיין
ובכלל וירדע בני מחול ויהי
שמו בכל המלכים:
משלי ל (ב) כי בער אנכי
מאיש ולא בינת אדם לי:
תהילים עג (כב) ואני בער
ולא אדם בחמות יהיתי עשך:
משלי כא (ל) אין חקקה ואין
תבונה ואין עצה לנגד יהוה:
תורה כנד
תהילים פח (א) שיר מנזמר
לבני קרה למנצח על קולות
לצנות משכיל יהוה:
הקדומי:
תורה קכה
שמות בשלה טו (כה) ויאמר
משה אלקה היום כי שבת
היום ליהוה היום לא
תמצארה שפחה:
תורה קכו
שמות כי תשא לא (יו) בני
ובני בני ישראל את הוא
לעלם כי ששת ימים עשה
יקוק את השמים ואת הארץ
וביום השביעי שבת וינפש:

קא: ליקוטי

קכב [8] (שמואל א טו) **וגם נצח ישראל לא ישקר**. כי זה ידועי שמדת הנצחון [2] אינה סובלת האמת, כי אף אם יראה לעינים דבר אמת, ידחה אותו מחמת הנצחון [1], וזה מבורר מואד". אך לא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה כי הקב"ה אף בהנצחון הוא אמת, ואינו משקר ח"ו. וזהו **וגם נצח ישראל לא ישקר** :

קכג [1] **העיקר** והיסוד שהכל תלוי בו, לקשר עצמו להצדיק שבדור [1], ולקבל דבריו על כל אשר יאמר כי הוא זה [1], דבר קטן ודבר גדול. ולכלי לנמות ח"ו מדבריו **ימין ושמואל** [2], כמשארז"ל (ספרי פ' שופטים [8]) אפי' אומר לך על ימין שמואל וכו', ולהשליך מאתו כל החכמות, ולסלק דעתו כאילו אין לו שום שכל בלעדי אשר יקבל מהצדיק והרב שבדור [2], וכל זמן שנשארו אצלו שום שכל עצמו, אינו בשלימות ואינו מקושר להצדיק. וישראל בעת קבלת התורה היו להם חכמות גדולות, כי אז היו עובדי ע"ז שבימיהם, שהיה מעותם ע"פ החכמות והקירות גדולות כידוע [2]. ולולי שהיו ישראל משליכין "מעצמם החכמות, לא היו מקבלים התורה. כי היו יכולים לכפור בכל ח"ו ולא היה מועיל להם כל מה שעשה משה רבינו עמהם [2]. ואפי' כל האותות והמופתים הנוראים שעשה לעיניהם, לא היו מועיל להם, כי גם עתה נמצאים אפיקורסים הכופרים ע"י שמות ומעות חכמתם. אך ישראל עם קדוש ראו האמת והשליכו החכמות, **והאמינו בה' ובמשה עבדו** [2], ועי"ז קבלו התורה. והיינו שתרגם אונקלוס (דברים לב) **עם נבל ולא חכם**, עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו. כי עיקר קבלת התורה היה ע"י ולא חכימו, היינו ע"י שהשליכו מאתם כל החכמות כנ"ל : וזה **נבל רת לב נתיבות** שהוא כלליות התורה, והיא" החכמה האמיתיות, אשר אצלה כל החכמות בטלים. והיינו נבל, שהיא בחי' התורה הנקראת נובלות החכמה העליונה (ב"ר פ' יז) : "ובוא וראה שעתה מבואר ומיושב התרגום הזה, שהוא פליאה גדולה, וכל העולם תמהים עליו [2], מה ענין תיבת נבל לתרגמו על קבלת התורה. אך עתה מה נמלצו לחיד דברי התרגום (האלו) (2) : והעיקר העבודה להיות **תם וישר ירא אלקים ורם מרע** [23] בלי שום חכמות. ושלמה המלך ע"ה אחר שכתוב בו (מלכים א ה) **ויחכם מכל האדם**, אמר (משלי ל) **כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם** לי. וכן אמר אסף (תהלים עג) **ואני בער בלוא אדם בהמות הייתי עמך** [22]. וכן כתיב (משלי כא) **אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'** :

קכד [2] **שיר מזמור למנצח** [2], זמרו למי שמנצחין אותו ושמה (פסחים קיט.) [23]. כי כשמדבר לפני הקב"ה ומפרש שיחתו בטענות ובקשות, רוצה לנצח את הקב"ה כביכול, והש"י יש לו תענוג מזה [23]. ע"כ שולח לו דיבורים שיוכל לנצח אותו כביכול, כדי לקבל התענוג. כי בלא זה בוודאי לא היו אפשר לבשר ודם לנצח את הקב"ה, אך הש"י עצמו שולח ומזמין לו דיבורים ומענות לנצח אותו כנ"ל :

קכה [2] **הבגדים** הם כבוד החשמ"ל שהוא שמירה [24]. וע"כ הבגדים יהיו שלימים תמיד ולא קרועים, כי הוא לקול השמירה: הבגדים בעצמן תובעין את האדם אם לא נזהר בשמירתם לכבדן כראוי ולהחזיקו בנקיות : [2] לגדול אזהרה זאת לשמור את הבגדים מכתמים ע' לעיל בס' כמ"א :

קכז [2] **איתא** בגמ' (יומ' סמ ע"ב) לענין היצח"ר דעבירה דהיינו של תאוות המשגל, כחלינהו לעיני' ה'ושבקהו. נמצא שאע"פ שסימו את עיני היצח"ר של ניאוף אעפ"כ נשאר. וזה בחי' מה שנמצא לפעמים באנשים הכשרים בנקצת, שמחמת שנוגע יראת ה' בלבו הוא משפיל עיניו ואינו מסתכל בנשים, ואעפ"כ הוא גונב את העין כלאחר יד, ומסתכל מן הצד. והוא בחי' כחלינהו לעיני' דיצרא, שמשמא עיני היצח"ר שרוצה

קכב קכג קכד קכה קכו קכז קכח

מוהר"ן

קכה [23] (שמות טז) **ויאמר** משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' וכו' ולמדו רז"ל (שבת קיז ע"ב) מכאן שהייב לאכול שלש מעודות בשבת, כי תלתא היום כתיבי [2]. נמצא שעל כל מעודה מג' מעודות כתוב"ל היום, לרמוז שלא לאכול בסעודה של שבת רק בשביל היום. כי לפעמים אוכלים בשביל שרעב מאתמול [2], ולפעמים בשביל שלא יהא רעב למחר, אך בכל מעודה מג' מעודות של שבת, לא יאכל כ"א בשביל היום, היינו מעודה זו לא בשביל קודם ולא בשביל אחר"כ : [2] וזה הענין לא שמעתי מפיו הק' בעצמו, רק מפיו אחר שאמר משמו, וכתבתיו כמו ששמעתי. אחר"כ נזדמן שדברתי עמו ז"ל מענין זה, ופקפק בעצמו ע"ז [2]. ואמר הלא אכילת שבת יקרה מאד מאד, וכמבואר בכל דברי רז"ל ששבשבת צריכין דווקא לאכול ולשתות ולהרבות במעדנים. והבנתי שאין כוונתו במאמר זה הנז"ל למעט באכילת שבת ח"ו. ותוכן כוונתו במאמר זה לא ביאר לי כלל, כי לא זכיתי לדבר עמו עוד מואמר זה. רק אחר"כ שמענו מפיו הק' ז"ל כמה וכמה תורות על ענין מעלת קדושת אכילת שבת שיקרה מאד, ואמר בפירוש שצריכין בשבת להרבות במאכל ובמשתה כפשוטו [2] כי אכילת שבת היא כולה אלקות כולה קודש וכו'. ע' בהתורה שאלו את ריב"ק כסי' נז, ולקמן [2] מ"ש שם שעיקר כבוד שבת הוא האכילה ע"ש ועוד בכמה מקומות [2] :

קכו [2] **בזוהר** בכמה מקומות ששבחו החבריא את רשב"י איתא וי לדרא כד תסתלק פוק עיין ותשכח (ע"ב). והוא בחי' [2] **שבת וינפש** כיון ששבת וי אבדה נפש (ביצה טז) [2]. היינו שמחמת גודל התענוג של הנפש יתירה שבא בשבת, ע"כ מתחילים תיכף להתנגע ולהצטער על אבידת הנפש במ"ש. כן החבריא מחמת גודל התענוגים והשעשועים שקבלו מרבים רשב"י, ע"כ תיכף ומיד התחילו להתנגע, ועלה על לבם צער ההסתלקות שיהיה להם : **בכל מקום ששבחו החבריא את רשב"י על שגילה להם סוד נפלא תמצא שאח"כ אמר להם עוד יחודי תורה** [2] :

קכז [2] **הבגדים** הם כבוד החשמ"ל שהוא שמירה [24]. וע"כ הבגדים יהיו שלימים תמיד ולא קרועים, כי הוא לקול השמירה: הבגדים בעצמן תובעין את האדם אם לא נזהר בשמירתם לכבדן כראוי ולהחזיקו בנקיות : [2] לגדול אזהרה זאת לשמור את הבגדים מכתמים ע' לעיל בס' כמ"א :

קכח [2] **איתא** בגמ' (יומ' סמ ע"ב) לענין היצח"ר דעבירה דהיינו של תאוות המשגל, כחלינהו לעיני' ה'ושבקהו. נמצא שאע"פ שסימו את עיני היצח"ר של ניאוף אעפ"כ נשאר. וזה בחי' מה שנמצא לפעמים באנשים הכשרים בנקצת, שמחמת שנוגע יראת ה' בלבו הוא משפיל עיניו ואינו מסתכל בנשים, ואעפ"כ הוא גונב את העין כלאחר יד, ומסתכל מן הצד. והוא בחי' כחלינהו לעיני' דיצרא, שמשמא עיני היצח"ר שרוצה

17 מוהר"ן בתקפה
18 עיין קול אלהו עה"ת להגר"א.
19 עיין שו"ת סוב תהלים קיש בתמימות קבלו ישראל את התורה וכו' לע"ש
20 ש"ת"כ איוב א' א' ושם א' ח' ושם ב' ג'
21 בתולדו ולא, ותולדו לא (בפסוק כתוב ולא) בפדרי' ליתא לחיבת ואני בער ולא אדע
22 עיין שו"ת הר"ן טו. חולין ה' ויקרא רבה כז סוף פסקא א', ועיין בית מלוי בלשונת ח' ח' ל"ה ענין האמתות, מנא עמי חתוקין כב. עתמא חתוקין כהמא קולא לה וכלא ועבדל ח' מועיל.
23 בתולדו- כתוב
24 לא ידוע מתי והיכן נאמרה
25 הקרוב ללשון רבינו בתהלים ט' א' למנצח שיר מנזמר. ושם פה א שיר מנזמר לבני קרה למנצח.
26 סם הגרסא למנצח מנזמר לודו ופרשו רש"י לרבינו מרדכי מלבי תולד למנצח שמעט שנתן כח והשלימו לנצחו. וכן הגרסא בעין יעקב וביבליקט שטעני' שיעודה מג רמז תנח ותהלים ז' רמז תרכו וצ"ע גרסת רבינו שיר מנזמר למנצח. מה שקשה כאן שמתנהיגין קו עיין פתח עינים להודי' וכן יהודיע על פסחים שם.
17 בתקפה- כמשארז"ל. בתולדו תוקן
18 פסקא יא. הובא בפרי"ש דברים ז' הג"ל ועי"ש
19 ע"ה"ת עיין מנחם נטא פרק כט עיין שו"ת מלמד להועיל ח"ג סימן פב הקט"א הודיעה מרשולמי כרדית וט"ל הדגים בזה. ובספר חפץ ה' לבעל אור החיים על הרויות פ"א (דף פב. במהרה) בני יודק תרפח)
20 ראה שיש"ק ח"א תרלד
21 ישראל עבדו ע"ו כמבואר במדרש שוחר טוב טו
22 שגדוה"י קטורה על הם הללו ע"ו והללו עע"ו. והיו חכמים בחכמת מצרים עיין זוהר ח"ג דף ע. עשר ימי המטה ירדו לעולם ומלוא ירדו למצרים ונמסאו שם ועיין במדבר רבה ט" ג' וזוהר וראו ל: נחרי' דמצרא' מגדלין בעלי כספים ו' מיני חכמות כישוף וזוהר מדרש נעלה חיי שרה קכה. וילקוט ראבני ע"פ ונהר יוצא מעדן וזוהר חוש שו"ש לוסטי' ברבכי פריעה ע"ש ועיין ספרי אור רועל לצדיק (לרבי צדוק הבקן) אור א'.
23 דברים' שירי תורת פ"ח א' ב'
24 שמות יד, לא מכילתא בשלה פ"ו
25 בפדרי' והיא החכמה האמיתית, בתולדו- והוא

8 א' ידוע מתי והיכן נאמרה
9 בפדרי' ידוע לתלמידים (גם הפסוק נצח ישראל לא ישקר אינו שם)
10 עיין תורה עה ותורה קכז
11 פ' ולא יורה שטעה ועיין פלא עינך ערך שעות אין אדם בעולם שלא יטעה. ועיין אבות ה' ו' אות טו' מדות החכם מודה על האמת. עיין מוה"ל נצח ישראל פ"ה ע"פ פסחים קות ליושבים לפני ה' זה חכירי חבירו בישיבה הפי' שמורה לו על האמת. עיין לק"ה ברכות וראה וברכות פרישות ה' ב'
12 תולדו- חסד
13 לא ידוע מתי והיכן נאמרה. שיחה הקשורה לכאן עיין חיי מוה"ן אות כט
14 עיין הענין ההקשרות נוכח ט' תורת בליקוטי מוה"ן תורה ב' אות ו' ותורה ד' תורה ט' תורה לד' אות ו' ותורה נג, קנב, קלה, קעו, קעו, ריא. עוד עיין שו"ת רדב"י ח"ג תעב. ואור החיים ריש פרשת תקת.
15 ש"ת"כ שמות כח כ'
16 דברים ז' יז

מאמר וגם נצח ישראל לא ישקר

מספח"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

רבנו דבר כאן על מדת ההתנצחות, שבשר ודם שלא תיקן אותה, אזי ישותו וגאוותו דוחק בו לנצח את חבירו ולהשליט את דעתו, ולשם כך דוחה גם את האמת הנראית בחוש.

ליקוטי הלכות

או"ח ראייה וברכות פרטיות הלכה ה אות ב' - כי הנצחון שאינו בשביל האמת לאמתו פאשר ה' יתברך יודע האמת, אין נקרא בשם נצחון כלל, אדרבא הוא מנצח את עצמו בעצמו. כי נצחון יש לו שני פרושים, לשון נצחון ולשון נצחיות, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בעריבין כל מקום שנאמר נצח סלה ועד אין לו הפסק לעולמי עולמים וכו'. ומי שמסתכל על האמת שני הפרושים אחד. כי רק הנצחון הנצחי והו נצחון אמת. אבל נצחון שהוא לפי שעה בזה העולם אינו נצחון כלל. אדרבא הוא מנצח את עצמו, מאחר שאף שיהיה הוא עושה רעה לעצמו לנצח. וכמו שכתוב עת אשר שלט האדם באדם לרע לו. הינו לרע לו בעצמו כמובא. ועל פי רב רואין גם בעולם הזה סופם הרע של בעלי נצחון דסטרא אחרא. כמו שאמרו במשנה על דאטפת אטפור וכו'. וכמו שרואין בחוש שלפעמים מתגבר זה השר או המלך ומנצח כמה מלחמות, ואחר כך עומדים עליו ומנצחים אותו ומשפילים אותו עד לעפר ואם יש שמצליח כל ימיו עומדים אחר כך על בניו ומנצחים אותם כמבאר במלכים בכל מלכי עשרת השבטים, שבתחלה נתקשר זה על זה ונצחו. ...על פן עקר הנצחון הוא נצחון נצחי, דהיינו מי שזוכה לנצח את עצמו לנצח תאוותיו ומדותיו הרעים ולנצח את כל הרוצים למנעו מנקודת האמת ולהרחיקו על ידי זה מאביו שבשמים חס ושלום. כי מאחר שפונתו לשמים באמת, הוא מנצח תמיד אף שיהיה. כי מי שפונתו באמת לאמתו בשביל סטרא דקדושה, אף שמתנהג עמו הוא מנצח תמיד. כי כל פעולה ויתנועה קטנה וגדולה שעושה בשביל הנצחון הזה, היא נשאת קימת לנצח לעולמי עד ולנצח נצחים. ...מאחר שפונתו אל האמת לאמתו, שעל ידי זה הוא מנצח תמיד וכמוכן מדברי אדוננו מורנו ורבנו זכרונם לברכה על פסוק וגם נצח ישראל לא ישקר, (עין שם בסימן קכ"ב לקוטי חלק א) מה שכתב שם שנצחון אינו סובל האמת. אבל ה' יתברך אפלו בנצחוננו לא ישקר חס ושלום. הינו כנ"ל כי רק ה' יתברך וכל התפעלים לעשות רצונו באמת, הם זוכים לבחינת נצח, הינו בחינת נצחון האמת. בחינת נצח ישראל לא ישקר. אבל שאר הנצחונות הם כלם שקר ואינם יכולים לסבל האמת, וכל מה שיאמרו להם דברי אמת נפלא ונורא שאי אפשר להכחישו בשום שכל האמת, הם דוחין אותו באמתלאות של שטות והכל מחמת נצחונם הרע. כי הם בבחינת הרע עין הנ"ל. ועל פן באמת שוכחים בעולם הבא ואינם חושבים על אחריתם כלל, פאשר הם יודעים בעצמם מעלת יקדשתם וקדשתם בכל התאוות והמדות אף הם משקעים בכל הטנופים, פאשר רבם מודים בפניהם, וגם מחשבתם נכר מתוך מעשיהם. ואין להאריך בזה כאן כי האמת עד לעצמו: וכן מבאר בהא"ב באות מריבה (סימן יג) וזה לשונו מי שהוא נצחון בא לידי שקחה עד כאן לשונו.

שיחות

שיח שרפי קודש - חלק ו רכו - הינה אומר ומפליג רבי לוי יצחק ז"ל באמתת התורה ובדרך השפלות של העוסקים בה שזה ענין מה שאמרו רבותינו ז"ל כמה וכמה פעמים "הדרי בי" (עירובין נב. סד. פסחים לט. ועוד), "חורני בי", או "לא ידענא" (ברכות כה. שבת מ. ועוד), איני יודע. ואף רב לתלמיד ברבי נחמן לרבא מצינו שאמר פן. וכן מלשון התנחומא שאומר בכל פעם בלשון "ילמדנו" ונקרא משום פן גם "מדרש ילמדנו", כי כן דרך התורה להודות על האמת ולבקש אמתת ההלכה ולהודות על חסרון הידיעה. וכן אמרו רז"ל (ברכות ד. וראה תוס' קידושין ל.). למד לשונך לומר איני יודע, ותפסו הלשון 'למד לשונך', כי עבודה גדולה היא ואין נוח לו לאדם להודות על חסרון ידיעתו ועל פן עבודה גדולה היא וצריך לה למוד גדול.

קושיות

- מדת הנצחון אינה סובלת את האמת - צ"ע לכאורה הלשון מטעה כי באמת גם כשטענתו אמת הנצחון אוחז בה כדי לנצח, אלא שגם כשטענתו שקר ממשיך לאחוז בה גם כשמראים לו שהיא שקר. נמצא שלא שאינו סובל אמת אלא שמעדיף את הנצחון על האמת, היכן שא"א לקיים שניהם. כך נראה לכאורה אבל לפי צריך להבין א"כ מה כוונת רבנו שנקט שהנצחון אינו סובל האמת. ואולי הכוונה שאינו סובל את משא האמת כשהוא סותר את דבריו.
- וזה מבורר מאד - צ"ע מה בא לחזק בזה ומה סברנו בלא זה אחרי שכבר פתח את דבריו שזה ידוע. אולי כי תחילה הכוונה זה ידוע גם למחקרים (ראה בפנים גרסת דפוס ראשון) וסיים וזה ברור דהיינו שרואים זאת גם בחוש.
- אך לא מדת בשר ודם כמדת הקב"ה - צ"ע מהגמ' ב"מ נט. נצחוני בני שלכאורה האדם שהוא מהותו שקר נצח את האמת, וכן בפסחים קיט. שהקב"ה שמח שמנצחים אותו. היתכן שישמח שהשקר מנצח את האמת. ונ"ל כיון שהשליך אמת ארצה, ולא בשמים היא, דהיינו כיון ששיתף מדת הרחמים במדת הדין בהנהגת עולם הזה, רצון הקב"ה

שההלכה למעשה תהיה לפי השגת החכמים בעולם הזה. ובאמת הכוונה דווקא לחכמים גדולים שתקנו את מדת הנצחון וכל כוונתם ורצונם לעשות רצון הקב"ה. וכשהם מנצחים זה כדי שמדת האמת של עוה"ז תשתלט על מדת האמת של עולם הבא, וכיון שזה רצונו ית' שכך יהיה שעל כן השליך אמת ארצה לכן הוא שמח.

ד. וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם פי לא אדם הוא להנחם: – צ"ע הרי מפורש במועד קטן טז עה"פ צדיק מושל יראת ה' מי מושל בי צדיק שאני גוזר והוא מבטל. התירוץ שעל כן אמרו צדיק משול בי דהיינו דייקא צדיק ע"י שמקבל על עצמו ייסורים תמורת הדין שמבטל מישראל, הוא יכול לבטל את הגזרה. כמו שכתוב במשיח אכן חליינו הוא נשא, וכתיב ובחבורתו נפא לנו. וראה לעיל תורה עא ותורה קיח. ועיין בביאה"ל ה תנינא אות ז מה שכתב בזה על רבנו.

ה. וגם נצח ישראל לא ישקר – צ"ע מדוע הקב"ה נקרא כאן "נצח ישראל", לשון נצחיות, ראה פירוש הר"י קרא על הפסוק הזה². ועפ"י דבריו נ"ל לבאר ששמואל אומר לשאול כיון שלא מחית את עמלק, שעומד תמיד בין הקב"ה לישראל, כי הקב"ה הוא נצח שמעל הזמן, ורוצה להביא את ישראל אל הנצח ע"י שיתכללו בו, ועמלק מנסה תמיד להפרידם מהקב"ה, כדי שישארו תחת הזמן, וממילא תחת הכליה שמחייב הזמן. נמצא שאתה סיעת לעמלק לבטל את ישראל מהנצחיות, לכן הקב"ה לא ינחם ממה שאמר להעביר ממך את המלכות, אפילו אם תבטיח לעשות תשובה (ראה פרש"י)

ו. וגם נצח ישראל לא ישקר – מה הקשר למדת הנצחון שעליה מדבר כאן. נראה כיון שאמר שמדת הנצחון של בני אדם אינה סובלת את האמת, לכן הביא רבנו את הפסוק הזה לרמוז שמדת הנצחון של הקב"ה להפך הוא לא סובל את השקר.

ז. וגם נצח ישראל לא ישקר – צ"ע כי מדבר מהתנצחות ולכאורה לא מובן איזה התנצחות היה בענין שלא יחזור בו מהבטחת המלוכה לדוד המלך, עד שממנה מביא רבנו ראייה לכך שהקב"ה גם כשמתנצח הוא עם האמת. אולי אפ"ל שכיון שהקב"ה ציוה ששאול יהיה מלך ישראל, והנה עתה מתחרט, נמצא שאפשר לשנות את דעתו, ועל זה אמר שמואל, שהקב"ה הוא נצח דהיינו ומעל הזמן, ממילא לא שייך אצלו חרטה כלל, אלא כך ידע מתחילה שאתה לא ראוי והמליך אותך כי כך היה רצונו שתהיה אתה תחילה ורעך הטוב ממך אחריו³.

ח. וגם נצח ישראל לא ישקר – צ"ע על איזה שקר אומר שמואל הנביא שהיה צד שהקב"ה יעשה אותו, וקמ"ל שלא. דהיינו שאם היה מתנחם וחוזר בו ממה שאמר להעביר את המלכות לדוד, היה זה שקר. דהיינו התנצחות של שקר. ואולי אפ"ל שכיון שהקב"ה הוא שציוה ששאול יהיה המלך, יש צד לומר שמתוך התנצחות ימשיך להחזיק בדעתו הראשונה, ואע"פ שאמר להעביר את המלכות לדוד, אבל בסתר לבו רוצה להחזיק בדעתו הראשונה, ואם שאול יפציר בו ויבטיח לשוב, אזי הקב"ה ישמח להישאר בדעתו הראשונה. ועל זה אמר שמואל שהתנצחות של הקב"ה אין בה נגיעות של שקר.

ט. וגם נצח ישראל לא ישקר – נצח לשון נצחיות, משמע שלנצחיות זוכים על ידי שמנצחים דייקא, וצ"ע מתורה עב תנינא שלא ישאר לנצח מהאדם אלא השפלות שלו, ולכאורה השפלות היא להפך, בחי' נפשי כעפר תהיה, דהיינו כשדורכים עליו (ראה תורה רעז) ומנצחים אותו, ולא כשהוא מנצח ומשתלט. התירוץ פשוט כי לשפלות זוכים ע"י שמנצחים את עזות הגוף ממנה בא הנצחנות הפגומה שהיא ישות וגאוה. עוד הקשר בין ניצוח לנצחיות עיין לק"ה ראייה וברכות פרטיות ה' ב', לעיל.

הקדמה

רבנו מדבר ממדת הנצחון הנפולה שבאדם, שהיא דוחה את האמת כדי לנצח, ונקט רבנו לשון חריף שהנצחון אינה סובלת את האמת. נראה כוונתו שהאמת לא נכנס כלל בשיקול הדעת של המתנצח. דהיינו שאפילו כשהוא טוען דבר אמת זה לא בגלל מדת הנצחון. אבל זה דווקא במדת הנצח של בשר ודם שלא זיכך עצמו כראוי. אבל מדת הנצח המתוקנת שהיא מדת הנצח של הקב"ה, היא אדרבה כל כוונת לנצח ולהכריח את השני להודות באמת.

הביאור בזה עפ"י הסוד שיש שבע מדות שהן קומת הגוף, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות. והן מהלך השפעת החכמה מהמוחין אל המלכות. בבחי' דבר המשפיע למלכות, שחסד וגבורה הם שתי הידים, ימין ושמאל, ותפארת היא הגוף, ונצח והוד הם הרגלים, ויסוד ברית משפיע למלכות. דהיינו שבתחילה השפעת החכמה נבחנת בימין חסד, כיצד לגלות את כל החכמה, ואח"כ בשמאל כיצד לסתור אותה, ואח"כ התפארת, הוא שלישי המכריע, כיצד להשפיעה לפי הכלים של המלכות, ואזי יורד לנצח להתעבות לעצה

² מורה"י קרא (שמואל א-טו טו) ובמסורת הגדולה מצינו. נצח נצח תבוא עד דור אבותינו. לשון לנצח נצחים. וגם נצח ישראל פי' הקב"ה שהוא ניצוחן של ישראל. ועל שם שלא חשש לנקום נקמתם של ישראל כראוי נופל הלשון לקרוא שמו של הקב"ה נצח ישראל שהוא נלחם לישראל ונוקם נקמת בני ישראל:

³ אולי יובן עפ"י הכלל שחשוכא קדמה לנהורא, והנהוהו תמיד קודם לתיקון, וירידה תכלית העליה. ועיין זוהר ח"ב דף רמא: ויקם משה את המשכן ודרשו שם "אל תשמחי אויבתי כי נפלתי קמתי" אלולא שנפלתי לא קמתי, ועל הכתוב "כי אשב בחשך ה' אור לי" דרשו אלולא שישבתי בחשך לא היה אור לי. וכתיב משלי (כד טז) שבע יפול צדיק וקם. ובבראשית רבה ג' ז' בורא עולמות ומחריבן. ובגיטין מג. דרש רב"ח והמכשלה הזאת תחת ירך (ישעיה ג' ו') אין אדם עומד ע דברי תורה אא"כ נכשל בהם. ובמגילה יב. אף דניאל חישוב את הקץ וטעה דכתיב בינותי בספרים מדקאמר בינותי מכלל דטעה – וראיתי מפרשים שהכוונה כיון שא"א להבין באמת אא"כ נכשל תחילה. ועיין לק"ה (גבית חוב מיתומים ג ט) טעם שמתו תלמידי ר"ע כיון שהיה האור שרשב"י האיר אלא שצל ר"ע כיון שהאיר תחילה נשברו הכלים ועי"ז רשב"י הצליח להאיר בכלים כראוי.

מעשית, ולהתגבר על הקליפות הסובבות את המלכות, דהיינו לצאת למלחמה בסט"א, ו' לכן השם של מדה זו הוא הויה-צבקות^ד. והנצח היא רגל ימין, בחי' כח ההליכה היוצא לחוץ להלחם, ו' לכן בנצח נמצאת גם מדת העזות המסוכנת (כמבואר בתורה כב שיש גבול מאד דק בין עזות דקדושה לעזות דסט"א). וידוע שמדות הנצח והוד הן תמיד ביחד^ו (ע"ה שער לט פרק ג' ופרק ו'). וכן בקומת האדם קשה ללכת על רגל אחת. והסיבה לפי הנ"ל, כי הנצחון אינו סוף דבר, אלא עד שהוא מביא גם את האויב להודות באמת, והיא מדת ההוד^ז. ואז כשהמלכות כבר מוכנה לקבל את האמת, אזי היסוד הוא מדת ההתקשרות, משפיע את החכמה מהתפארת בכח ההולכה של נו"ה, אל המלכות.

נמצא שמכל השבע מדות, המדה הרביעית נצה, היא המדה המתנצחת ולוחמת בסט"א הסובב את המלכות.

וזה לעומת זה כמו השפעת האמת למלכות, כך במהלך זה גם הסט"א משפיע שקר למלכות.

רבנו בתורה זו מדבר על מדת הנצחון של האדם לעומת מדת הנצחון של הקב"ה. שהאדם מטבעו הוא ישות וגאווה לכן גם כשטועה^ט, הוא מתעקש במדת הנצחון להלחם ולנצח, ולהביא את זולתו להודות לו, ולקבל את דבריו. ומתעקש להיות מנצח ולא סובל שמנצחים אותו גם כשהמנצח אותו אומר אמת. וראה תורה עה שמדת הנצחון היא מהדמים העכורים, בבחי' "ויז נצחם", וממנה כל שבירת הכלים, ורק ע"י שעובדים בהם את ה' הם מזדככים ונעשית מדת הנצח מתוקנת, בבחי' והלכת בדרכיו.

לעומת זה הקב"ה שגם כשכביכול טועה, שמח שמנצחים אותו^י, דהיינו שכאשר אדם טוען טענת אמת שהיא הפך ממה שגזר הקב"ה, הקב"ה שמח שהאדם ניצח אותו כי העיקר אצלו זה להביא את האדם אל האמת לאמיתה, ואין לו שום יצר להיות מנצח דווקא, כמו האדם.

^ד ועיין שערי אורה - השער השלישי והרביעי - הספירה השמינית והשביעית, ודע כי שתי מידות הללו הנקראות יהו"ה אלהים צבאו"ת, מהם נמשכין כל צבאות העולם, עליונים ותחתונים למיניהם, ומהם נמשכין כל מלחמות העולם. ובמקום זה הוא סוד הקנאה, וזהו סוד קנאת י"י צבאות תעשה זאת (ישעיהו לו, לב)

^ה ובאמת צ"ע מדוע הויה ולא א-ל, שהוא השם של חסד כמ"ש חסד א-ל כל היום? אבל הויה היא השם של רחמים ספירת התפארת שהוא בקו האמצעי דייקא.

^ו העניין כי בעת התגברות מדה זו, היא פועלת בבחי' רגלין, שהרי נצח והוד הן בחי' רגלין, זו בחי' קנאות שבה כח ההליכה פועל, וידוע ברגלין אין כמעט שכל רק של הליכה ועמידה, לכן בעת התגברות מדת הנצחון המטרה מקדשת את האמצעים, וכל הון יקר מאבד ערכו לעומת מטרת הנצחון, וכן מצינו במלכים שכדי לנצח מבוזים אוצרות שומן רב דרוש להשיגם. (זה טעם בהלכה של קנאים פוגעים בו, שאם בא להתיעץ בשכל, אזי אסור אלא רק כשהקנאות עצמה פועלת, דהיינו בחי' ההחלטה הנעשית הַרְגֵל בחי' רגל שהיא מדת הנצח) ^ז והשמות של שתי ספירות אלו הן הויה צבקות ואלקים צבקות, כי צבא מלחמה יוצא להלחם ע"י כח ההליכה, והחילוק ביניהן הוא שהנצח הוא בקו החסד וההוד הוא בקו הגבורה והדין. והוה ענין ההתנצחות שמדובר בה כאן דהיינו מלחמה בולטת להביא להודות בניצחוני, וכיון שמהות מדת הנצחון היא להכניע את הזולת, ממילא מצד עצם מהותה אין לה שום התייחסות לטענות הזולת, אפילו כשהן צודקות ואמתיות.

^ח עוד בענין ספירת הנצח והקשר שלה לשמואל הנביא עיין הוספה בסוף. משיעור של הריצ"ח כי תשא תשנו בוזהר פקודי.

^ט ועיין פלא יועץ ערך טעות אין אדם בעולם שלא יטעה. אלא שדרך כלל רק חכמים מודים בטעותם, כמבואר באבות ה' ז' אחת מז' מדות החכם מודה על האמת.

^י פסחים קיט. - אמר רב כהנא משום רבי ישמעאל ברבי יוסי מאי דכתיב (תהילים ד-א) למנצח מזמור לדוד זמרו למי שנוצחין אותו ושמח. בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם בשר ודם מנצחין אותו ועצב. אבל הקב"ה נוצחין אותו ושמח שנאמר (תהילים קו-כג) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו.

^{יא} רשב"ם - למנצח. לשון מפעיל מדלא כתיב לנוצח משמע שנותן ניצוח לבריותיו שינצחוהו: לולי משה בחירו. אלמא קרי ליה בחירו משום דעומד בפרץ לפניו ומדמשבח ביה משמע שמח הוא בכך.

^{יב} בן יהוידע - שם זמרו למי שנוצחין אותו ושמח. מקשים מהא דסנהדרין דף ק"ז ע"א שאמר דוד המלך ע"ה גלוי וידוע קמך דאי בעיא למכפייה ליצרי הוה כפיפנא, אלא אמינא דלא לימרו עבדא זכי למריה. וקשה לן יאמרו ומה בכך, דהא קאמר כאן נוצחין אותו ושמח. ותיריך הגאון חיד"א ז"ל דהתם היתה תשובה דרך בדיחות יעויין שם, ודוחק זה מאד. ונראה לי בס"ד דקושיא מעיקרא ליתא דודאי ניצוח מצד ידיעה או שיקול הדעת וסברא אי אפשר להיות כנגדו יתברך, דאי אפשר לשום בריה הן צדיק הן מלאך שישגי דבר אמת מצד הסברא או מצד ידיעה אשר לא יהיה זה גלוי לפניו יתברך חלילה, והחושב כן הרי זה כופר בעיקר, ומה שאמרו בגמרא דמציעא (נ"ט ע"ב) בעובדא דר' אליעזר בתנורו של עכנאי דאמר הקב"ה נצחוני בני, לא שהיה נצחון ממש חס ושלוש שם, אלא אמר כן בדרך חיבה שהיה מחבב אותם, והוא על דרך שאמרו רז"ל גם הקב"ה תמיה עמהם ואומר בני איך נצחתם, הרי זה דכתיב (זכריה ח' ו') כי פלא בעיני העם הזה גם בעיני יפלא, ובאמת הוא יודע שהם לא נצחו היצר הרע בכחם אלא בעזרתו, ועם כל זה אומר להם כדי לשמחם ויטב לבבם. ומה שאמרו כאן (פסחים קט) זמרו למי שמנצחין אותו ושמח, היינו בענין בטול הגזרה בהא דגזר לכלותם בשביל מעשה העגל, ובא משה רבינו ע"ה והתפלל לפני הקב"ה שיבטל הגזרה וקבל תפילתו וביטלה, וקרי לה נצוח שלבסוף דבריו יתברך בגזרה לא נתקיימו, אך באמת מי ביטל הגזרה הקב"ה בעצמו ביטל הגזרה על ידי שמחל. וכל מקום שאמרו רז"ל (מועד קטן טו) הקב"ה גזור וצדיק מבטל, דכתיב (שמואל ב' כ"ג ג') צדיק מושל יראת אלקים, לא אמרו צדיק מבטל אלא בלשון מושל, דבאמת הקב"ה בעצמו הוא אשר ביטל גזרתו, ורק מפני שביטל גזרתו בעבור אהבתו בצדיק ותפלתו, לכך תלו הביטול בצדיק. וכן אמרו מושל הוא לשון מושל ואין נקרא נצוח מאחר דהקב"ה שגזר תחלה הוא אשר חזר וביטל דברי גזרתו ורק מחמת שביטל גזרתו כדי לעשות רצון הצדיק. וחזן מדבר זה שהוא ענין ביטול גזרה לא שייך לומר לשון נצוח כנגדו יתברך, הן בענין ידיעה, הן בענין הבנה וסברא ושיקול הדעת, כי הוא יתברך אלקי אמת וידוע מה שכלב

רבנו מביא כאן פסוק אחד קטן, "וגם נצח ישראל לא ישקר". והוא דברי שמואל הנביא לשאול המלך, אחרי שחטא ולא קיים מצוות ה' למחות את זכר עמלק לגמרי. אבל כשנדייק בו ובפסוקים הסובבים אותו, נמצא שהדוגמא לשני בני אדם שאחד זכה למדת נצח מתוקנת וחבירו לא זכה, הם שאול ודוד. דהיינו דווקא שאול שהיה צדיק גמור שלא חטא מעולם עד שנעשה מלך, לא זכה, לעומתו דוד המלך שכלפי חוץ נדמה שהיה בעל תאווה וחטאים רבים, כן זכה. ההבדל הגדול ביניהם היה במדת הנצחון. שנבחנת במדת ההוד, עד כמה אדם מוכן לוותר על הנצחון ולהודות על האמת כשמוכיחים אותו ומראים לו את האמת, ואדרבה מקיים והלכת בדרכיו ושמח שמנצחים אותו ומביאים אותו להודות באמת. שהיא מדת הקב"ה (פסחים ק"ט).

הגמרא^א אומרת שאול במלכו כבן שנה לחטא. והיה צדיק גמור שתמיד שם הויה נגד עיניו/ב^ב עוד אמרו/א^א שאול באחת איבד את המלכות ודוד בשנים ולא איבד את המלכות. והביאור נראה עפ"י האריז"ל/א^א שנשמת דוד כיון שהיתה קדושה מאד א"א היה להביא אותה לעולם אלא בהעלם בדרך של דומה לעבירה ועל כן היתה עשוקה בקליפות ויצאה ממנה עם הרבה בגדים צואים ועל כן סבל דוד הרבה יסורים כל חייו/טו^ט ואע"פ כן בגודל צדקותו זכה להרוג את היצה"ר, הפך משאול שנולד צדיק וגם כשהומלך עדיין היה כבן שנה לחטא (יומא כב:) והיה עניו וצדיק/טו^ט, אבל אחרי שנעשה מלך נפל ממדרגתו הרבה/א^א. ואעפ"כ הקב"ה אומר לדוד במו"ק טו:טו^ט ששאול צדיק יותר ממנו. וגם במותו לא שלטה בו רימה/טו^ט.

ומה שהיה ומה שעתידי להיות אין דבר נעלם ממנו, וכן דבר הנגזר מכח סברא ושקול הדעת, הכל גלוי לפניו שיועד האמת ויודע מה שתחייב בו הסברא האמיתית, ויודע מה שיוכל זה לטעון ולהשיב קודם שירגיש וקודם שישגיג זה התשובה והטענה, דאי אפשר לשום בריה שישכיל בדעתו דבר שלא יעלה במחשבתו יתברך, והחושב הפך זה הרי זה כופר בודאי. ומה שאמר הקב"ה לדוד אי מנסינה לך לא יכלת, ודאי כן הוא האמת שלא היה יכול לכופ יצרו אם היה הקב"ה עוזב אותו בבחירתו שלא יעזור לו לכבוש את יצרו, ודוד המלך ע"ה נמי ידע דהכי הוא האמת, ומה שאמר אחר כך גלוי ויודע לפניך דאי בעיא למכפייה ליצרי הוה כייפינא, כוונתו דהוה כייף ליה על ידי תפילה שהיה משתדל להרבות בתפלה לפני הקב"ה שיעזרהו לשלוט ביצרו, וברית כרותה לתפילתו של צדיק שלא תשוב ריקם, ובודאי הקב"ה היה מקבל תפילתו והיה עוזרו לשלוט ביצרו, אך אמר אני לא השתדלתי על ידי תפלה לעשות לי עזר מאיתך כדי לכופ את יצרי, אלא הנחתי עצמי עזוב בבחירה שלי, כי חששתי אם אעשה כן העולם לא ידעו האמת שאתה עזרתני לכופ את יצרי על ידי תפלה, אלא אומרים עבדא זכי למריה, כי רואין שאתה אמרת בתחלה אי מנסינה לך לא יכלת לשלוט, ורואין דלבסוף שלטתי ביצרי, ולכך לא השתדלתי לעשות לי עזר מאיתך כדי לשלוט ביצרי אלא הנחתי הדבר על פי הבחירה שלי בלתי בקשת עזר ממך.

^א יומא דף כב: "בן שנה שאול במלכו", אמר רב הונא כבן שנה שלא טעם טעם חטא, מתקיף לה רב נחמן בר יצחק ואימא כבן שנה שמלוכלך בטיט ובצואה, אחויאו ליה לרב נחמן סיוטא בחלמיה, אמר נעניתי לכם עצמות שאול בן קיש מלך ישראל. אמר רב יהודה אמר שמואל מפני מה לא נמשכה מלכות בית שאול מפני שלא היה בו שום דופי דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יווצדק אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו שאם תזוח דעתו עליו אומריין לו חזור לאחוריך אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נענש שאול מפני שמחל על כבודו.

^ב חומת אנך לחיד"א על תהילים פרק ז פסוק א – וז"ש שגיון על דברי כוש דהוא שאול דכתיב בן שנה שאול שהיה נקי מחטא כבן שנה וזה מצד יראת ה' שהיה תמיד שם הויה נגד עיניו ובוה ניצול מיצר וזה רמז בתיבת כוש דהיה בין עיניו כ"ו שם הויה ובוה מבטל יצר גימטריא ש' וזה רמז כוש כ"ו מספר שם הויה. ש' בגימטריא יצר ועוד בן ימיני דלא השתחוה לעשו. ועוד דבנימין בן יעקב אחד מד' שמתו בעטיו של נחש. ועם כל זה חטא שלא מחה זכר עמלק. והוא פלא.

^א יומא דף כב: אמר רב הונא כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה שאול באחת ועלתה לו דוד בשתים ולא עלתה לו (פרשי כמה סמוך ומובטח ואין צריך לחלות ולדאג מכל רעה, מי שהקדוש ברוך הוא בעזרו, שהרי מצינו שאול נכשל באחת ועלתה לו לרעה לקונסו מיתה, לבטל מלכותו, ודוד נכשל בשתים ולא עלתה לו לרעה) שאול באחת מאי היא? מעשה דאגג, והא איכא מעשה דנוב עיר הכהנים? אמעשה דאגג כתיב "נחמתי כי המלכתי את שאול למלך". דוד בשתים מאי ניהו? דאורייה ודהסתה, והא איכא נמי מעשה דבת שבע? התם אפרעו מיניה דכתיב "ואת הכבשה ישלם ארבעתים" ילד, אמנון, תמר, ואבשלום, התם (בשאל) נמי אפרעו מיניה דכתיב "ותן ה' דבר (בעם מן הבקר) (בישראל מהבקר) ועד עת מועד". התם לא אפרעו מגופיה. התם (בדוד) נמי לא אפרעו מגופיה, לאיי אפרעו מגופיה, דאמר רב יהודה אמר רב ששה חדשים נצטרע דוד ופרשו הימנו סנהדרין ונסתלקה הימנו שכינה דכתיב "ישונו לי יראיך וידיעי עדותיך וכתביב השיבה לי ששון ישעך".

^ד בשער הגלגולים הק' ז' – דוד המלך ע"ה, היתה נפשו גבוהה עד מאד, אמנם ע"י חטאו של אדה"ר הקדום, מאז ירדה אל עמקי הקליפות בסטרא דנוקבא של הקליפה, וכאשר נולד דוד, היה פעם א' שיצא מן הקליפות, ולכן לא התחיל תקונו אלא מבחי' העשייה הנקראת נפש ובלבד לסבת היותו מגולגל ממדרגה השלישית כנ"ל. וז"ס הנזכר בסבא משפטים דף ק"ג ע"א, וגם בכמה מאמרים אחרים, כי דוד היה מסטרא דנוקבא ולא מדכורא, אלא בעולם המיתה הנקראת נוקבא, והבן זה:

וכן שם הקדמה לח ודע, כי לעולם כשהנשמה היא גדולה מאד, אי אפשר להוציאה מן הקליפות אלא ע"י מרמה ותחבולה, ...וכן דוד המלך ע"ה, לא יצא מן החיצונים, אלא באותו מעשה הנזכר לרז"ל על פסוק הן בעון חוללתי, שחשב ישי אבי דוד שבא אל פילגשו, והיתה אשתו ממש. וכן אשתו ראתה טפת דם בסוף היוג, וש"ה ובחטא יחמנתי אמי, כי אלולי כך, לא הניחוהו החיצונים לצאת לעולם. ועניין זה מבואר היטב שם בהקדמה טו ע"ש.

גם ראה בראשית רבה מא ד' מצאתי דוד עבדי היכן בסדום.

^ט ובמדבר קדמות לחיד"א מערכת ד' יח חי. דוד המלך ע"ה, נשמתו היתה בעמקי הקליפות, והיה תחלת ביאתה, והיו מתגברים להחטיאו ומשום הכי לא נחשב לו עון כשאר אדם, והוא שאמרו רז"ל אלמלא אתה שאול וכו'. רבינו הארי" זצ"ל בשער הגלגולים. ואפשר שזהו שאמר הכתוב דבקה לעפר נפשי חייני כדברייך, כלומר הביטה וראה כי קודם בואי לעולם הזה דבקה לעפר שהם הקליפות נפשי שהיתה עד עפר בעמקי הקליפות, ולכן חייני כדברך ושא לחטאתי.

^{טו} ראה במדבר רבה יא ג' שקל כבוד עבדו ככבוד עצמו ופירש הרד"ל שם שהכוונה למ"ש (שמואל א ט ה) הִפְּהָ בָּאוּ בְּאַרְצָךְ צוֹף וְשָׂאוּל אָמַר לְנַעֲרוֹ אֲשֶׁר עִמּוֹ לִכְהֹן וְנִשְׁבְּחָהּ פֶּן יַחְדַּל אֲבִי מִן הַתְּנִיחַ וְדָאָג לָנוּ: דהיינו שאמר לנו ולא אמר לי.

ר' צדוק הכהן מלובלין מבאר (תקנת השבין אות ו') שבני רחל היו בחי' צדיקים מתחילה, ובני לאה היו בחי' בעלי תשובה, לכן בני רחל קרובים יותר ליפול בגאוה כירבעם, ושאלו כמבואר (בתנא דבי אליהו). ובני לאה כלפי חוץ לא נראים יפה, וכלאה שעיניה רכות ורק בפנימיות היתה יפה מאד, שבכתה שלא תינתן לעשו, וכן דוד כלפי חוץ עד גיל עשרים ושמונה החזיקוהו לממזר (ילקוט המכירי ק"ח כח) וכל חייו החזיקוהו לבעל עבירה, ודייקא עי"ז זכה לתכלית השפלות, ותיקון המלכות בשלימות עד שזכה לתקן רגל רביעית במרכבה (זוהר ח"ב קז). ולהיות משיח. ומבאר שם ר' צדוק שדייקא כיון שהם עלולים לחטא, גם ממזהרים לשוב ולהודות, וזהו שלא אחזה בפלך ההודאה, ואילו רחל בפלך השתיקה, לכן שאלו לא הודה בחטאו שלא קיים דבר ה' למחות זכר עמלק. ועי"ש שבני רחל עלמא דאתגליא בו הצדיק חשוב מבע"ת, אבל בני לאה עלמא דאתכסיא בו בעל תשובה גדול יותר, וכן לעתיד בבחי' ה' יראה ללב, יראה לשון עתיד, לכן דווקא דוד נבחר להיות משיח. ועל כן שאלו אע"פ שנוול צדיק גדול מאד, נשארה בו מדת הנצחנות קצת לפי מדרגתו, ואילו דוד המלך שנלחם ביצרו הגדול עד שנעשה לבו חלל בקרבו ביטל את מדת הנצחנות דסט"א בתכלית, כדמצינו שכששמעי בן גרא קילל אותו הודה שמשמים נגזר עליו שיקלל, וכשהוכיח אותו נתן על בת שבע מיד הודה חטאתי.

עד כאן ההקדמה

✳

תורה קכב וי

רבנו מזהיר כאן ממדת הנצחון דסט"א שאדם כדי לנצח את חברו יכול להשליך את האמת אפילו שהיא לנגד עיניו, אבל כתיב והלכת בדרכיו על כן צריך להזהר בזה מאד שלא הנצחון יהיה התכלית אלא האמת. כמ"ש

(שמואל א טו) **וְגַם נִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקֶר.**

כי זה ידועיב אפילו למחקרים **שמדת הנצחון** [כ"ג] [כ"ד] **אינה סובלת** (את/בה) **האמת**, נ"ל ש"אינה סובלת" אין הכוונה שהיא שונאת אותה, אלא שאינה סובלת מלשון סבל הנושא משא כבד, כך האמת כשהיא

וזה לשון המדרש – עד שלא חטא שאלו ושאלו לקח את המלוכה אין כתיב כאן אלא (שמואל א יד) ושאלו לכד המלוכה על ישראל וגו' מהו (שם) בכל אשר יפנה ירשיע נצח (פרש מהר"ו שהרשיע את אויביו וניצחם) באיזו זכות בזכות מצות ומעשים טובים שהיו בידו שהיה עני ואוכל חולין בטהרה ומבזבז את ממונו וחס על ממונו של ישראל **ושקל כבוד עבדו לכבוד עצמו** רבי יהודה בר נחמן בשם ר' שמעון ב"ל אמר ושהיה בן תורה דכתיב (משלי ח) בי מלכים ימלוכו וגו' ובין שחטא (שמואל א כח) וירא שאלו את מחנה פלשתים וירא וגו'

¹⁷ **ראה תנא דבי אליהו רבה** (איש שלום) פרשה כט – שאלו מלך ישראל גסות רוח היתה בו, לפיכך נהרג ונעקרה ממנו מלכות, שנאמר ויאמר שמואל ומה קול הצאן וגו' ויאמר שאלו מעמלקי הביאום וגו' (ש"א = שמואל א = ט"ו ו"ד וט"ו), משלו משל, למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שאמר לבנו, בני, גדר שדה זו, עדור שדה זו, השקה שדה זו, גדר מקצתה ולא גדר כולה, עדר מקצתה ולא עדר כולה, השקה מקצתה ולא השקה כולה, כיון שבא אביו אמר לו, בני עשית כל מה שפיקדתיך, אמר לו, וכי מאחר שלא עשיתי למה פיקדתיך, מיד מחזיר פניו באביו, שנאמר ויאמר שאלו אל שמואל יען אשר שמעתי בקול ה' וגו' (שם /שמואל א' ט"ו /כ'), ולא עוד אלא שמשמר קינאה ונקמה בלבבו על ישראל בכל מקומות מושבותיהם, מה שנצטוו לעשות לא עשה, עתה לך והכית את עמלק (שם /שמואל א' ט"ו /ג'), מה שלא נצטוו לעשות עשה, הרג את נוב עיר הכהנים (וגו'), וזולזל בעריות ונתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי וגו', ושאל באוב וידעונים, והרבה לעשות תועבות גדולות בישראל, לפיכך נהרג ונעקרה מלכותו.

¹⁸ **מועד קטן דף טז:** ודאתן עלה, מיהא אחרונים – מכלל דאיכא ראשונים, ראשונים מאי היא? וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת ביום הציל ה' אתו מכף כל אויביו ומכף שאלו. אמר לו הקדוש ברוך הוא לדוד: דוד, שירה אתה אומר על מפלתו של שאלו? אלמלי אתה שאלו והוא דוד – איברתי כמה דוד מפניו. היינו דכתיב שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני. וכי כוש שמו? והלא שאלו שמו? אלא: מה כושי משונה בעורו – אף שאלו משונה במעשיו.

דף על הדף – כותב החזון איש (א"ח אחרי סי' קנ"ו בליקוטים מגליונות הגמ'): יש לתמוה שהרי מצינו בקרא שדוד הספיד וקונן על שאלו, ושירה זו מה היא. אלא שדוד הי' סבור שכמו שכשמת אביו הרי הוא מברך גם ברוך דיין האמת, וגם הטוב והמטיב על הירושה שנפלה לו לחלקו כדאי' בברכות (ני"ט ע"ב), כן אף על פי שהתאבל על מיתת שאלו, אבל הי' לו לומר שירה שמעכשיו יהי' לו שלום ושלוה. והקב"ה אמר לו שהכא מחמת גודל הצרה והכאב, לא הי' לו לערב שום דבר שמחה. ועוד ששם הברכה דהטוב והמטיב הוא על חפצא אחרת – על הנכסים, משא"כ הכא אמר שירה על עצם המיתה.

¹⁹ **בפרקי דרבי אליעזר פ"ז:** אמרינן דבסוף מלכותו של דוד העבירו עצמות שאלו ובניו מיבש גלעד ומצאו את עצמות שאלו ויונתן בנו שלא שלטה בהם רמה.

²⁰ לא ידוע מתי והיכן נאמרה

²¹ **שמואל א- פרק טו** (כו) ויסב שמואל ללכת ויחזק בכנף מעילו ויקרע: (כח) ויאמר אליו שמואל קרע ידך את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעה הטוב ממך: (כט) וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם:

²² בדפ"ר - ידוע למחקרים (גם הפסוק נצח ישראל לא ישקר אינו שם)

²³ עיין תורה עה ותורה קכד

²⁴ **עיין תורה עה** – פי' יש מדת נצחון ומחלקת ומלחמה, ומדה זאת באה מדמים שעדין לא עבד בהם את השם יתברך. פי' עקר מדת הנצחון הוא מהדמים, כמו שכתוב (ישעיה ס"ג): "ויני נצחם", ופרש רש"י: "דמים". וצריך ללכת אחר לבטל מדת הנצחון והמחלקת, ולרדף אחר השלום, פי' לא מצא הקדוש ברוך הוא בלי מחזיק ברכה אלא השלום (עוקצין פ"ג). וזה זוכין על ידי שידיבר הרבה בתורה ותפלה, על ידי זה יזכה לשלום:

תורה קכד – שיר מזמור למנצח, זמרו למי שמנצחין אותו ושמו' (פסחים קט). פי' כשמדבר לפני הקדוש ברוך הוא ומפרש שיחתו בטענות ובקשות, רוצה לנצח את הקדוש ברוך הוא כבכול, והשם יתברך יש לו תענוג מזה. על כן שולח לו דבורים שיוכל לנצח אותו

כבדה ולא מתאימה לנצחון, אזי אינו נושא אותה, אלא משליך אותה לצורך הנצחון. **כי הטועה, אף אם יראה לעינים דבר אמת, ידחה אותו מחמת הנצחון** ולא יודה שטעה [כ"ב], **וזה מבורר מאוד כי** דהיינו שרואים זאת בחוש.

אך לא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה שבשר ודם מצד מהותו הוא שקר/כ"ב עד שיבטל הישות וגאווה ויהיה נכלל באמת של הקב"ה **כי הקב"ה אף בהנצחון הוא אמת, ואינו משקר ח"ו**. כי הקב"ה חותמו אמת כמבואר בגמ' שבת נה. (כ"ב) והכוונה לחתימתו, דהיינו שמו הנגלה המלמד על מהות ודרך הנהגתו, שהיא בגדרי האמת ולא סובל שקר. על כן גם כשהוא מתגבר בנצחנות על האדם, זה על מנת להכניע את השקר ולהשליט את האמת. (כ"ב).

וזוהו שאמר שמואל הנביא לשאול המלך אחרי המלחמה בעמלק, שחטא בה שאול שלא הרג את אגג והניח לעם לבזוז את הצאן/כ"ב, קרע הקב"ה את המלכות ממך והיא תנתן לרעך הראוי לה ממך, ואמר לו בלשון הזה: **וגם נצח ישראל לא ישקר/כ"ב** כי אע"פ שהקב"ה ציוה ששאול יהיה מלך ישראל/כ"ב, הוא לא יחזיק מתוך נצחנות בדעתו הראשונה, כי אצלו מדת הנצח היא להפך שלא סובלת את השקר, על כן כיון שדוד ראוי יותר למלוכה, בוודאי הקב"ה לא ינחם ויחזור בו, כי אינו כאדם שאפשר לנצח אותו ולגרם לו לחזור בו מהאמת/כ"ב :

עד כאן ביאור חברותא לתורה קכב

חנה הולידה את שמואל רבן של נביאים שתיקן את מדת הנצח.

שער הפסוקים – ספר שמואל א' – ותדור נדר ותאמר ה' צבאות אם תראה בעיני אמתך וגו': – צריך להבין, על מה זה קראו רז"ל במדרש, את שמואל, רבן של נביאים. וגם על מה זה שאמרו רז"ל, (אגדת שמואל הובא בילקוט שמואל א' רמז עח סופו) שארבעים שנה קודם שנולד שמואל, היתה בת קול יוצאת ואומרת, עתיד צדיק אחד להיות בעולם, ושמואל שמו וכו'. וגם מאי רבותיה דחנה, דאמרה אם ראה תראה וכו', וארז"ל (ברכות לא:) אם ראה מוטב, ואם לאו תראה אלך ואסתתר וכו', והלא כל שאר הנשים העקרות יכולות לעשות כך. ועוד מה ענין שארז"ל (ב"ב טז) דשטן ופנינה לשם שמים נתכוונו. ומה ענין השטן דנשקיה אכרעיה דר' אחא, כשדרש כך, ולא נשקו על פיו, או על ידיו, וכיוצא. ועוד מה ענין מ"ש אח"כ, לפניו בישראל יקרא הנביא הרואה. ובפסוק א' אומר, וידע כל ישראל כי נאמן שמואל לנביא, ולא אמר לרואה:

כ"ב כ"ב, כ"ב. כ"ב לקבל התענוג. כי בלא זה בודאי לא היה אפשר לְבָשֵׁר יָדָם לְנִצָּחַת אֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אִךְ הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ עֲצֵמוֹ שׁוֹלֵחַ וּמְזִמִּין לוֹ דְבוּרִים וְטַעֲנוֹת לְנִצָּחַת אוֹתוֹ כְּנ"ל:

כ"ב **אינה סובלת האמת** – צ"ע מדוע לא אומר "אינה סובלת את האמת"? וצ"ע כיון ש"את" מלמד על עוד איזה דבר טפל הנוסף לעיקר (כמבואר בפסחים כ"ב) האם כאן בכוונה לא כתב את, כדי לא לרבות כלום?

^{כ"ב} פ"י ולא יודה שטעה ועיין פלא יועץ ערך טעות אין אדם בעולם שלא יטעה. ועיין אבות ה' ז' אמת מו' מדות החכם מודה על האמת. עיין מהר"ל נצח ישראל פ"ה עפ"י פסחים ק"ה: ליושבים לפני ה' זה המכיר חבירו בישיבה הפי' שמודה לו על האמת. עיין לק"ה ברכות ראה וברכות פרטיות ה' ב' מתורלו - מאד

כ"ב **כמבואר במדרש ב"ר פ"ח אות ה'** כשרצה הקב"ה לברא אדם חסד אמר יברא שהוא גומל חסדים אמת אמר אל יברא שהוא כולו שקרים.

כ"ב **וכן בימא טז:** וסנהדרין סד.

כ"ב **צ"ע מהגמ' ב"מ נט.** נצחוני בני שלכאורה האדם שהוא מהותו שקר נצח את האמת, ועיין בפסחים ק"ט. שהקב"ה שמח שמנצחים אותו. ואיך שייך שישמח שהשקר מנצח את האמת. ועיין לעיל בקושיות

כ"ב **וזה היה כבר חטאו השני** כמבואר בשמואל א-א פרק יג שאחרי שנצח את עמון ולפני המלמה בפלישתים ציוה עליו שמואל להמתין עד ששמואל יקריב קרבן לה' ונכנע שאול ללחץ העם ולא המתין לשמואל אלא הקריב בעצמו.

כ"ב **צ"ע כי מדבר מניצוח ולכאורה לא מובן** איזה התנצחות שייך בעניין שלא יחזור מהבטחת המלוכה לדוד המלך עד שממנה מביא רבנו ראייה לכך שהקב"ה גם בניצוח הוא אוהו באמת. ראה לעיל בקושיות שני תרוצים.

"וגם נצח ישראל לא ישקר" – צ"ע "וגם" מה בא לרבות? ראה פרש"י שגם אם תאמר אשוב מעווני לפיו לא יועיל עוד ליטול המלוכה ממני שנתנה לו כי הקב"ה שהוא נצחוני של ישראל, לא ישקר מליתן הטובה לזה שאמר ליתן:

וצ"ע הרי עדין לא אמר זאת לדוד ומדוע נקרא שקר אם יחזור בו? האם כיון שאמר לשמואל כבר לא יכול לחזור בו? ונ"ל שהפירוש ששמואל אומר הקב"ה הוא נצח והנצח הוא מעל הזמן שם לא שייך חרטה, כי הכל בזמן אחד, לכן לא שייך שיחזור בו כמו האדם החי בעולם השקר שתחת הזמן.

כ"ב **שמואל א פרק ט (טו)** וַיְדַוֵּד גְּלָה אֶת אֶזְרָא שְׂמוּאֵל יוֹם אַחַד לַפְּנֵי בּוֹא שְׂאוּל לְאֹמֶר: (טו) כָּעַתְּ מַחֵר אֶשְׁלַח אֵלֶיךָ אִישׁ מֵאַרְצֵי בְנֵימִן וּמִשְׁחָתוֹ לְנָגִיד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְהוֹשִׁיעַ אֶת עַמִּי מִיַּד פְּלִשְׁתִּים כִּי רְאִיתִי אֶת עַמִּי כִּי בָּאָה צָעֲקָתוֹ אֵלַי: (יז) וּשְׂמוּאֵל רָאָה אֶת שְׂאוּל וַיְדַוֵּד עֲנָהוּ הַגָּדָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי אֵלֶיךָ זֶה יַעֲצֵר בְּעַמִּי:

כ"ב **מה פירוש וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם** פי לא אדם הוא להנחם: והרי מפורש במועד קטן עה"פ צדיק מושל יראת ה' מי מושל בי צדיק שאני גוזר והוא מבטל. ראה לעיל בקושיות.

אבל הענין יובן, ממ"ש בסבא דמשפטים (דף קיא: שער הגלגולים לג), בפסוק ויאבק איש עמו ויגע בכף יריכו, (בשנת ב"א קצ) דמתמן ואילך, אתפגים נצח ירכא ימינא, ולא הוה נביא דאתנבי מתמן, עד דאתא שמואל, (שנולד 637 שנה אח"כ בשנת ב"א תתל) וע"ד איתמר ביה וגם נצח ישראל לא ישקר. ולסיבת פגימת הנצח הנזכר דמתמן נביאים, לא היו יכולים לראות נבואתם בצחצוח ובזכות, ולכן נקרא רואה, ולא נביא, כי היה רואה הנבואה, אך לא היה רואה הכל בשלימות, כדי שיוכל להיות מספר ומגיד ומנבא הדברים לעם, כי נביא מלשון ניב שפתים. וכשבא שמואל ותקן פגם הנצח, כי לכן כתיב בנבואתו, וגם נצח ישראל, אז נקרא נביא ממש, כי היה רואה הנבואה בצחצוח גמור, והיה יכול להניב הנבואה, ולפרסמה לישראל, כי על ידו נתקנה הירך ההוא, ומאז ואילך, כל שאר הנביאים היו יכולים להתנבא משם. נמצא כי הוא רבן של כל של הנביאים, כי הוא תיקן מקום הנבואה, ומכחו נתנבאו כלם. ובעבור זה היה בכל יום בת קול יוצאת ומכרזת על לידתו, ולא אירע כן לשאר הנביאים, כי העולם כלו היה מצפה להתקן על ידו: **ובזה יובן ענין חנה אמו, שאמרה אם ראה תראה, ויתבאר כמ"ש שם בסבא דמשפטים (דף קיא: הנ"ל), כי כשתיקן שמואל הנצח, ניתן סוד הירך אל הנחש, בענין ירך הסוטה כנודע, כי ניתן יריכה של סוטה לסמא"ל, תמורת ירך יעקב. וז"ש חנה, רבש"ע, תן לי את שמואל, שיחטוף הירך של יעקב מיד סמא"ל, ואז ישאר לסמא"ל ירך הסוטה. ולכן אם ראה הענין הזה מוטב, ואם לאו אלך ואסתתר. ואז בהיותי טהורה, אגרום כי גם הירך של הסוטה, אחטפנה מיד סמא"ל, כי לא יוכל לשלוט בי שאני טהורה, ועי"כ יקטרג ח"ו על ישראל, בראותו כי אפילו עצם היבש שזרקו לו, יחטפהו ממנו, ולכן מוטב שתתן לי את שמואל, שיתקן ירך של יעקב, וישאר ירך הסוטה לסמא"ל, ועי"כ העצם היבש הזה, ישתוק הכלב המנבב והמקטרג על ישראל, כדי שלא אסיר מידו גם את ירך הסוטה, ע"י שאסתתר, ועי"כ יגרום נזק לישראל, ואתה לא תחפוץ ודאי בכך: והנה פנינה צרתה, נתכוונה לשם שמים, והרעימה בדברים, כדי שלא תעשה כמו שאמרה, שתלך ותסתתר, ותגרום קטרוג על ישראל. אמנם מוטב שתתפלל, בדברי בקשה ותחנונים לש"ת, עד שיתן לה את שמואל. ועי"כ אתא שטן ונשקיה אכרעיה דרב אחא, כשדרש דרשא זו, כי גם השטן נתכוון לשם שמים, ע"ד שנתכוונה פנינה ממש. ולכן נשקו על יריכו, לרמוז אל כוונת הירך שביארנו, כי על זה היתה כוונתו, גם הוא לש"ש.**

עוד שם פרק טו – וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם – הנה נודע, כי ישראל הוא ז"א, כנודע. ושמואל היה מתנבא מן הנצח דזעיר, ונודע כי כל אחיזת הדינים והקליפות הוא בהוד, בסוד כל היום דו"ה, תמורת הוד. ואעפ"י שהנצח והוד הם תאומים, והם תרי פלגי גופא כנודע (ע"כ שער לט פרק ג' ופרק ו'), עכ"ז אין החיצונים נאחזים בנצח, כי הנה הם בחי' הרגלים התחתונים, ואם היו הקליפות נאחזים בשניהם, היה להם כח ואחיזה גדולה, ויחרב העולם ח"ו. ולכן לא נתן להם הקב"ה כח אחיזה, אלא בהוד לבדו. וז"ס מ"ש חז"ל, השקר אין לו רגלים. כי הקליפה הנקראת שקר, היא הפך מפסוק, וה' אלהים אמת:

אמר שמואל (בן מורה"ן), הענין הוא, שבקדושה יש השני רגלים יחד. ובקליפה אין להם אחיזה בשני הרגלים, אלא בשמאל לבד שהוא ההוד. ולזה הטעם עצמו, נקראים הקליפות שקר. לפי שכל אות משלשם, אין לה ב' רגלים ע"ד ה' והח' וכיוצא, וז"ל, השקר אין לו רגלים, ולכן נצח ישראל לא ישקר, כי אין השקר שולט בו:

משיעור של הריצ"ח בזהר פקודי (אותיות שו שז בסולם. ליל חמישי כי תשא תשנו) שמואל נקרא רבן של הנביאים. נצח והוד אתר שנביאים ינקין (תורה ג' עפ"י האריז"ל), והשמות שלהם הם ה' צבקות נצח, ואלקים צבקות הוד. השם צבקות נמצא לראשונה אצל חנה, וכך היא המשיכה את שמואל לעולם, שהוא פתח פתח לנביאים, והיה רבן של הנביאים. כי אף שלא קם נביא כמשה היינו בסגנון תורה, אבל בבחי' נבואה, בבחי' יציאה לבר, כידוע דנה"י הם לבר מגופא, בזה היה שמואל רבן של כל הנביאים. הרבי של הנבואה הוא שמואל, והרבי של התורה הוא משה. נביא אין לא רשות לחדש הלכה. סגנון של תורה זו אספקלריא המאירה. תורה היא בחי' תפארת, בחי' גוף, ונבואה היא בחי' נצח והוד, שהם לבר מגופא. חנה המשיכה את שמואל עם טענה להקב"ה, שאתה הרי נקרא צבקות, וצבא זה כדי להלחם בחוץ, לכן צבקות זה השם של נו"ה, שהם לבר מגופא, דהיינו כל הליכה שהם כדי להביא את כל הקומה לחוץ. טענת חנה הייתה יש לך סדר שלם בשמים, סדר נקרא צבא, ובכל הצבא הזה אין לך בן בשבילי? נצח והוד נקראים יציאה ללכת, כמבואר בתורה כ"ד נצח והוד הם כלי ההליכה, וכן בתורה נ"ח לכת הם נצח והוד. חנה אמרה להקב"ה אע"פ שבסדר הרגיל אין מקום לשמואל, א"כ תצא החוצה, ותן לי בן מחוץ לסדר. וכך נמשך שמואל, לכן הוא רבן של כל הנביאים. אחת המעלות של נצח היא להוציא מפנימי פנמיות, כידוע שלמלך יש אוצרות סגולת מלכים, וכשהמלך צריך לנצח, אזי הוא מוציא אפילו מפנימי פנמיות האוצרות, וזהו שכתוב שנצח יונק מפנימי פנמיות עתיק. נצח והוד תמיד ביחד כי סוף הנצחון הוא אב בהכנעה והודעת המנוצח כי אין נצח אמייתי עד שהשני נכנע.

ראיתי להרב יצחק גינזבורג שביאר שמואל תיקן מדת הנצח ע"י שהעביר המלכות משאול שלא ידע להיות מנוצח, לדוד שהיה יודע להיות מנוצח, כדמצינו כשקללו שמעי, וכן כי הודה בחטאו בבת שבע.

ספר חסידים (מרגליות) סימן קסג – אם נצחת את חבירך אל תשמח מוטב שתהי' מנוצח משתהי' מנוצח
שהמנוצח את חבירו בעוה"ז, מוסרים אותו ביד מנוצח לעתיד לבא.